

„ТЕСТ ЗА ТЕОРИЯ НА УМА” НА ФРАНЧЕСКА ХАПЕ – НАЧАЛНА АПРОБАЦИЯ ВЪРХУ КЛИНИЧНА ИЗВАДКА”

Кръстева Весела

Магистър по психология, специализант по клинична психология към МУ-София; ДЮПК “Св. Никола” към УМБАЛ “Александровска”

Представени са резултати от начална апробация на новия за България “Тест за теория на ума” (Happe, 1994) за оценка на аутистично разстройство в детска възраст. Инструментът е използван в съчетание с комплекс от задачи, разработени в работата на Д. Сътън (Sutton, Smith & Swettenham, 1999). Данните са получени върху 35 деца, от които 16 – насочени за консултиране в ДЮПК “Св. Никола” и 19 – клинично здрави (неселекционирана контролна извадка).

Обсъждат се възможностите за диференциална оценка на норма, аутизъм и синдром на Asperger. Компоzirани са допълнителни скали на базата на задачите с най-добри дискриминативни възможности. Получените психометрични данни свидетелстват за възможностите на инструмента в клиничната практика, като свидетелстват и необходимостта от следващи стъпки за валидиране на резултатите върху независима извадка.

Represented results are from primary approbation of new for Bulgaria “Theory of mind test” (Happe, 1994) for assessment of autistic disorder in child age. The instrument is used in combination with items which are developed in work of D. Sutton (Sutton, Smith & Swettenham, 1999). The data is recived from 35 children – 16 have directed for consultation in CAPC “St. Nikolas” and 19 are in clinical health (non selected control except).

The opportunities for differential assessment of norm, autism and Asperger syndrome are discussed. Additional scales are developed of base of items with the best discrimination opportunities. The psychometric data is the evidence of opportunities of the instroment in clinical practice and give the need of next steps for validizaton the results of independent except.

Представеното изследване засяга тема, която е особено актуална не само в клиничната практика, но и в научното разбиране за особеностите на възприемането, представите и интегрирането на информация в “света на аутистите”. Изследването на “Теорията на ума” на децата с генерализирано разстройство на развитието дава ценна информация за механизма на формиране на мисловните операции в най-ранните етапи на психична организация и допринася за установяване на характерното когнитивно функциониране на всеки отделен случай. Освен приложение в диагностичния процес на разстройството, тази информация има значение при изработването на индивидуални терапевтични и обучителни програми за всяко отделно дете.

Теорията на ума и Тестът на Франческа Хапе.

Франческа Хапе[1] излага позицията си, че индивидите с аутизъм нямат способността да мислят в идеи и образи и поради това са неадекватни в своите социални, комуникативни способности и способностите си за въображение. Теорията на ума започва от наблюдението, че аутистичните деца нямат възможността в игрите си да влизат в роли спонтанно. За да осъществява такъв вид дейност според авторката, детето трябва да може, освен да приема нещата от действителността конкретно и точно, такива каквито са, но и да може да има представи отвъд тях - метапредстави. Този “дефект”, изразяващ се в дисхармонията между информацията идваща от средата и преработката и от аутистите води до тяхното социално неприспособление и социален недостатък. Децата с аутизъм нямат възможността да влизат в роли, защото те не могат да сформират метапредставите и са неспособни да разбират и други интелектуални ситуации, за които иначе здравите деца имат способността да “четат с ума”, което им носи информация за поведението на другите. Всичко това налага създаването на методика, която да обследва според авторката този социален дефект при аутистите. Аутистичните индивиди изпитват затруднение да разбират, че хората могат да имат

интелектуални ситуации, различни от реалния свят и различни от техните. Според Хапе[4] аутистите имат дефицит в своята Теория на ума.

Хапе[2] се насочва към съпоставяне на разбирането на мислите и разбирането на действията, за което съставя своя тест. Серията от истории имат предвид различните стимули, които могат да съществуват зад ежедневните изказвания и не са диалектично истинни. От резултатите от изследването Хапе[3] прави обобщение, че аутистите дават често еднакви и стереотипни отговори, но без да разбират по-дълбокия смисъл. Аутистичните индивиди изпитват затруднение да проследят в цялост историята и нейната логична подредба. Това им затруднение да сглобят отделни части в едно цяло се отразява върху правилната употреба на интелектуалните метапредстави в ежедневието.

Работната хипотеза на представяното изследване е възможността на новия за България инструмент на Франческа Хапе да диференцира деца в норма от такива с диагноза аутизъм.

Подхипотези:

-Контролната група деца, приети за функциониращи в рамките на нормата за съответната възраст, ще се справят значително по-успешно с поставените задачи и тяхното обяснение, в сравнение с децата с ГРПР- тези с аутизъм и тези със Синдром на Аспергер.

-Изследваните лица, които са с диагноза синдром на Аспергер ще имат по - добри резултати и ще се справят по-успешно с тестовите задачи в сравнение с децата, на които е поставена диагноза “ранен детски аутизъм”

Цел: Начална апробация на теста на Франческа Хапе; Прилагане на инструмента върху клинична извадка, състояща се от деца с диагноза: ранен детски аутизъм и Аспергер синдром.

Задачи:

1/ Разглеждане на степента на социална компетентност и емоционално развитие при аутистичното разстройство;

2/ Приложение на инструмента при деца с доказана диагноза ранен детски аутизъм и деца със синдром на Аспергер;

3/ Проверка степента на лингвистична сложност на текста, както и необходимостта от преформулирането на някои истории или подмяната на някои думи или фрази;

4/ Проучване на възможността за приложение на такъв род инструментариум върху индивиди с ГРПР и условията, които изисква;

Инструментариум на изследването

Тест за Теория на ума на Франческа Хапе за разбиране на различни ментални състояния и такива отнасящи се до чувствата. Предоставен е лично от авторката на доц. Пламен Калчев и е преведен от него.

Експерименталният материал на Франческа Хапе съдържа 24 истории с нарастваща трудност, подпомогнати от стимулен материал, който е представен в картинна форма. Материалът обхваща 12 типа от истории с по 2 примера всеки.

Така представените 24 истории са с нарастваща трудност. Те биха могли да бъдат давани в случаен (разместен) ред, но също така би могло да се работи от по-лесната история.

Първият въпрос, който следва след всяка от историите е: “Вярно ли е...?”. Той се използва за проверка на разбирането и запомнянето на случките от историята. Вторият въпрос: “Защо той/тя каза това?” и отговорът дава представа и подсказва за разбирането или затрудненията, които изпитва изследваното лице при декодирането на различни мисли и чувства, отразени в историята.

Към така описания инструмент бе добавен още един, условно наречен “И-ри тест”, който се състои от още 8 подобни истории. От тях на 1, 2, 6, 7, 8 – автор е Сътън[3], който ги е използвал с цел да изследва тормоза на деца в училище, а 9, 10, 11 – са на Барон-Коев (1988).

Причината за добавянето на тези айтеми е желанието за повишаване на прогностичната възможност на теста като цяло. Принципът на прилагане на допълнения инструмент е същият. Тези айтеми също така обследват разчитането на невербална информация и в частност лицева експресия, както и взаимоотношенията в детския колектив – нещо, което създава определени затруднения при деца с аутизъм и синдром на Аспергер .

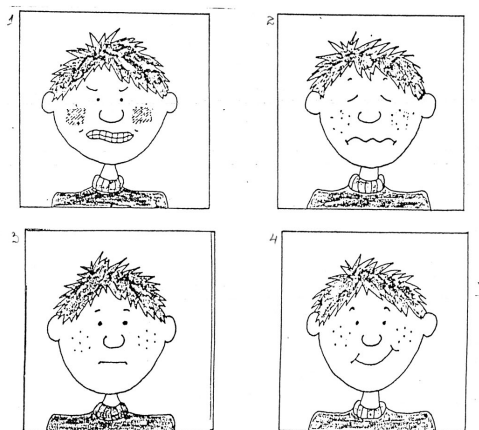
Сашо иска да излезе навън с приятелите си, но много го боли коремът. Той знае, че ако майка му забележи, че е болен, няма да го пусне да играе навън. Сашо отива в стаята при майка си и я пита: "Мамо, мога ли да изляза да играя навън?"

1. Коя картинка показва как изглежда Сашо, когато говори с майка си?
2. Защо?
3. Коя картинка показва как Сашо наистина се чувства?

Катя и Ели си играят вкъщи. Ели взима един банан от чинията с плодове и го държи изправен до ухото си. Поглежда към Катя и казва: "Виж! Този банан е телефон!"

Вярно ли е това, което е казала Ели?

Защо Ели е казала такова нещо?

Причината за добавянето на тези айтеми е желанието за повишаване на прогностичната възможност на теста като цяло. Принципът на прилагане на допълнения инструмент е същият. Тези айтеми също така обследват разчитането на невербална информация и в частност лицева експресия, както и взаимоотношенията в детския колектив – нещо, което създава определени затруднения при деца с аутизъм и синдром на Аспергер .

Описание на извадката

Извадката включва 35 деца

Описание на цялата извадка е представено в табличен вид по показателите пол, възраст и IQ:

Табл. 7

	Норма – 19 деца	Аутисти – 11 деца	Синдром на Аспергер – 5 деца
Пол	42% момичета	100% момчета	29% момичета
Възраст (средна)	12.63	13.33	10.57
IQ	99.00	69.25	101.17
IQ вербален	99.00	75.00	104.67
IQ невербален	99.00	74.80	96.33

Процедура на оценяване

От протокола на теста на Фр.Хапе бе разгледан всеки един от отговорите, даден от изследваните лица и бе оценен по няколко критерии: Схващане; Обосновка(т.е. коректно ли е оправданието на действието); Позоваване на физическа или ментална причина, при даването на отговора. При Тест II отговорите на децата се записват върху бял лист хартия, тъй като липсва специално изготвен протокол. Всеки един от отговорите е оценяван по следните критерии: Схващане (като цяло) и обосновка.

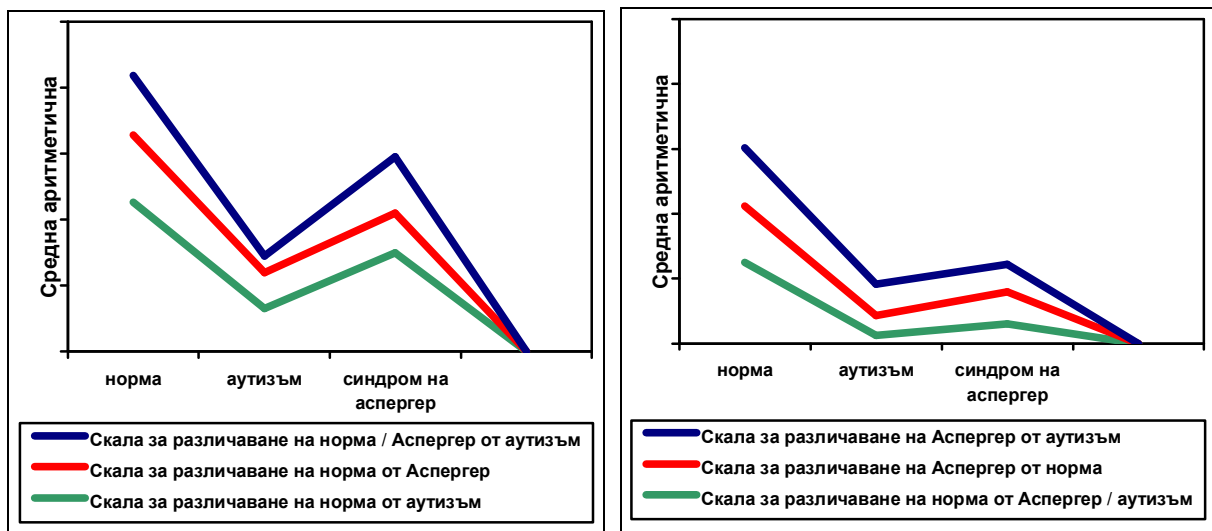
Така получените оценки са въведени в компютър заедно със следните демографски данни: пол, възраст, посещавано училище, вид терапия, диагноза, IQ .

Статистическа обработка и анализ на резултатите

Като първа стъпка в анализа е изчислен общия бал на базата на всички задачи от теста на Хапе и Тест II. Данните по теста на Хапе последователно са композирани по показателите “Схващане”, “Обосноваване” и “Ментална репрезентация. Резултатите от класическия айтем анализ свидетелстват за високо равнище на вътрешна съгласуваност ” / α на Кронбах/. Различията в средните стойности по получените скали в трите изследвани групи /норма, аутизъм, Аспергер/ са сравнени последователно чрез серия от еднофакторни дисперсионни анализи и множествени сравнения по Дънкан. Изготвени бяха и хистограми на честотните разпределения, които поясняват разликите между отделните групи.

В сравнение с резултатите по теста на Ф.Хапе и ТестII са налице значими резултати на групата “норма” и останалите две. От тази гледна точка може да се допусне, че вторият инструмент преодолява ограничението на метода на Хапе в различаването на децата от контролната група и тези със синдром на Аспергер. Стигна се до извода, че е налице необходимост от скали, които да действат по-диференцирано по отношение на диагнозата. За тази цел са анализирани данните на равнището на отделните задачи/ситуации/. Анализът на различията между трите изследвани групи деца на равнището на отделните задачи позволи да се композират допълнителни скали, на базата на задачите/ситуациите/ с най-добри дискриминативни възможности, т.е. в тях са включени само задачи, при които са налице статистически значими различия между групите. За целта са използвани χ^2 и теста за точна оценка на Фишер. За различията между трите групи отново са анализирани серия от еднофакторни дисперсионни анализи с множествени сравнения по Дънкан. Така се композираха съвкупност от скали за разграничаване на трите групи:

- Скала за различаване на норма/Аспергер от аутизъм - α на Кронбах =0.93
- Скала за различаване на норма от Аспергер - α на Кронбах =0.78
- Скала за различаване на норма от аутизъм - α на Кронбах =0.92
- Скала за различаване на Аспергер от аутизъм - α на Кронбах =0.89
- Скала за различаване на Аспергер от норма - α на Кронбах =0.75
- Скала за различаване на норма от Аспергер/Аутизъм - α на Кронбах =0.86

Очевидно, на този етап съдържанието на скалите не може да се приеме като окончателно и техните дискриминативни възможности се нуждаят от валидизиране върху нова, независима извадка. Като цяло обаче те свидетелстват за потенциалните възможности на метода.

Изводи

1. Резултатите от изследването потвърдиха работната хипотеза, свързана с възможността на Теста на Франческа Хапе да отдиференцира деца в норма от такива с диагноза аутизъм.

2. В хода на изследването се оказа, че децата със Синдром на Аспергер се доближават в своите постижения до тези на децата в норма. Това наложи включването на коректор в лицето на Тест II, както и прегрупирането на отделни айтеми и съставянето на примерни скали, които да прецизират диагностиката.

3. Потвърди се, че нивото на разбиране на социалните ситуации и емоционалните състояния на другите хора при деца с ГРПР е значително затруднено, като степента на трудност е различна за децата с аутизъм и тези със Синдром на Аспергер.

4. Въпреки дискриминативните възможности на 24 айтемната скала и на конструираните в последствие стълбци, прилагането им върху българска извадка налага извършването на определени промени в самия текст, като опростяване структурата на използваните изречения, намаляване тяхната дължина, подбор на разбираеми за децата думи и т.н.

5. Относно поставената задача за проучване възможността за приложение на такъв род инструментариум върху индивиди с ГРПР и условията, които изисква, може да се изведе заключението, че се налага адаптиране към индивидуалните особености на всяко едно от изследваните деца от целевата група.

Това изследване може да служи като основа за по-нататъшното стандартизиране на Теста на Франческа Хапе към български условия.

Заключение

Необходимостта от адекватното третиране на всяко едно заболяване изисква неговото правилно идентифициране. За тази цел преди всичко се налага ефективно и навременно поставяне на диагнозата, в което участва екип от специалисти. Осъществяването на тази нелека задача предполага подходящ инструментариум, с който детския психолог в България

не разполага. Това доведе до идеята за целта на настоящето изследване, насочено към представяне и апробиране на Теста на Франческа Хапе, създаден през 1994г.

Библиография:

1. Happe, Fr., An Advancet Test of Theory of Mind: Understanding of Story Characters Thoughts and Feelings by Able Autistic, Mentally Handicapped, and Normal Children and Adults, Journal of Autism and Developmental Disorders, Vol. 24, №2, 1994
2. Happe, Fr., Annotation: Current Psychological Theories of Autism: "Theory of Mind" Account and Rival Theories, J. Child Psychol. Psychiat. Vol. 35
3. Happe, Fr., Wechsler IQ and Theory of Mind in Autism: A Research Note, J. Child Psychol. Psychiat. Vol. 35, № 8
4. Happe, Fr., Autism An introduction to psychological theory, UCL PRESS